

• БІЗДІҢ СҰХБАТ

Сәкен КЕЛДІБАЕВ:

«Басқа өңірдің көшеті климатты жерсінбейді»

Қаланың көркі де, таза ауасы мен экологиялық тұрақтылығы да жасыл желектің жай-күйіне тікелей байланысты. Алайда, бүгінде шаһар көшелерінде көшеттің күтімі көңіл көншіте ме? Бұл бағытта қандай қателіктерді жіберіп жатырмыз? Осы және өзге де өзекті сауал төңірегінде 50 жылға жуық ғұмырын агрономия саласына арнаған, қараторғайлардың тіршілігін 23 жыл бойы зерттеген тәжірибелі агроном Сәкен Келдібаевпен сұхбаттасқан едік. Саланың қыр-сырын жетік білетін сала маманы қала экологиясы жайында кенінен қаузады.

– Шаһарда жыл сайын мыңдаған көшет отырғызылады. Оның біразы жерсінбейбейді. Не себепті кейбірі тамыр жаймай, қурап қалады? Жалпы, Қарағандының климатына төзімді ағаш көп пе?

– Қазіргі таңда отырғызылған ағаштардың тек 30 пайызы ғана жерсінбейді. Бұл – төмен көрсеткіш. Негізгі себеп – тиісті күтімнің жоқтығы. Уақытында суарылылмай ауруларынан дер кезінде емдемейді. Тағы бір үлкен қателік – басқа қалалардан, өзге климаттық аймақтан көшет әкеліп отырғызу. Ал, олар біздің ауа райына бейімделе алмайды. Қарағандының климатына ең төзімді, осы өңірге лайықтылары ағаштарды атап айтсақ, Қарағай, Қараағаш, Терек, Ақ қайың.

– Тал отырғызылған бөлек, оны күтіп-баптаудың маңызы зор ғой. Көшет егуде және оны суаруда жиі қандай

қателікке ұрынып отырмыз?

– Бізде суару әдісі мүлдем дұрыс емес. Жаңа отырғызылған ағашқа сіңірмей кемінде 50 литр су құйылуы керек. Ал, біз суды бетіне құямыз. Оның көшетке пайдасы жоқ. Оның үстіне, ағашты күн ыстықта суғаруға мүлдем болмайды. Ыстық уақытта жапыраққа су тисе, олар күйіп қалады. Сондай-ақ, құйылған судың 30 пайызы сіңіп үлгермей, бу болып ұшып кетеді.

Ағаштардың да өз ауруы бар. Ол адамның тісіне түскен қаңғұрт сияқты. Ағаш та дәл солай. Күтім болмаса, діні жарылып, қуыс пайда болып, ауруы асқынады. Кейбір жұқпалы ауруларды құстар таратады. Ауру ағашты шұқыған құс сау ағашқа барып қонғанда, тұмсығы арқылы инфекция жұқтырады. Сондай-ақ, желдің әсерімен де ауру бір-біріне өтеді. Оның үстіне біздің аймақтың топырағы аса құнарлы

емес. Сондықтан, әр ағаш ерекше күтімді қажет етеді. Қазір ағаштар дұрыс суарылмағандықтан зардап шегіп жатыр.

– Қарағандыдағы ағаштардың қазіргі жай-күйін қалай бағалайсыз? Әсіресе қай аудандарда мәселе күрделі?

– Бүгінде Қарағандыда алты ірі саябақта 69 мың ағаш өсіп тұр. Соның ішінде, тек Орталық саябақтың өзінде 48 мың ағаш бар екен. Қазіргі таңда Қазыбек би және Әлихан Бөкейхан ауданында мәселе жиі туындайды. Себебі, бұл аймақтарда құрылыс жұмыстары өте белсенді жүріп жатыр. Құрылыс алаңдары кеңейген сайын жасыл желекке де нұқсан келуде.

– Бір көшеттің толық қалыптасып, экологияға нақты пайда әкелуі үшін қанша уақыт қажет?

– Ол әкелінген көшеттің жасына байланысты. Егер өте жас көшет отырғызсақ, оның толық қалыптасып, алғашқы жемісін беруі немесе қалаға пайда әкелуі үшін кемінде 4–5 жыл күту қажет. Егер 5–6 жастағы ағаштарды отырғызып, жақсы күтім жасаса, олар бірден нәтиже береді. Қарағандының топырағы қоңыр. Ақмола облысында кара топырақ. Сондықтан, сырттан келген талды өзіміздің топыраққа үйрету үшін бап керек.

Дегенмен, қажырлы еңбектің нәтижесі де жоқ емес. Соңғы жылдары қадағалауымыздың арқасында Орталық саябақтың батыс жағында алғаш рет алма бағын аштық. Ағаштар жақсы өсіп, жеміс бере бастады. Өкінішке қарай, бұл жерде де мәдениетсіздік пен салғырттық мәселесі алдымыздан шықты. Біріншіден, бұл жерге көп адам бара бермейтіндіктен,

тұрғындар иттерін серуендетуге шығарады. Соның салдарынан иттер таптап, 25 түп алма ағашымызды сындырып кетті. Екінші мәселе – кішкентай балалар. Олардың алманы үзіп жеп, қалтасына салып жегеніне еш қарсылығымыз жоқ. Алайда, олар ағаш бұтағын да қоса жұлып, сындырып кетеді. Бұған да ата-аналар тарапынан бақылау керек.

– Қазіргі көгалдандыру бағдарламалары мен экологиялық акциялардың барысы туралы не айтар едіңіз?

– Бүгінде көгалдандыру мәселесі өте күрделі. Мемлекет басшысы Қасым-Жомарт Тоқаев бұл мәселеге ерекше назар аударып, бірнеше ауқымды акцияларды қолға алды. Тиісті жұмыстар атқарылып та жатыр. Бірақ, кейбірі осы істі аяғына дейін жеткізбейді.

Біздің табиғатсыз күніміз жоқ. Табиғаттың бізге мұңын шағатын тілі де жоқ. Бірақ, біз саналы адам ретінде оның бәрін сезіп, түсінуіміз керек. Ең басты қауіп – мамандардың тапшылығы. Астана, Алматы секілді ірі қалада сала қызметкерлерін арнайы оқытып, маман шығарады. Ал, Қарағандыда агроном-көгалдандырушыларды даярлайтын жеке оқыту пәні де, мамандық та жоқ. Әр істің өз маманы болуы шарт. Сонда ғана ісіміз алға басады.

– Қала болашағы үшін шырылдаған жалаңашайыңыз бен мазмұнды сұхбатыңызға көп рақмет! Еңбегіңіз жемісті болсын!

Жанерке ДӘУЛЕТБЕК,
ҚарҰЗУ-дың II курс студенті

• ???????????

Бала әлемі – бөлек әлем

Қазіргі ата-аналар «Баланың киімі бүтін, оқу ақысы төленсе, жауапкершілікті толық орындадым» деп есептейтіні жасырын емес. Баланың қымбат үйірмелерге барып, қымбат гаджет ұстауы оның бақытты екенін білдірмейді. Көптеген отбасында бала мен ата-ана арасында рухани алшақтық қалыптасқан. Бала үйге келгенде одан: «Бүгін қандай баға алдың?» деп қана сұраймыз. Бірақ, «Бүгін көңіл күйін қалай болды?», «Сені ешкім ренжітпеді ме?» деген ең маңызды сұрақты қоймайды екенбіз. Бала үйінде ата-анасынан жылу сезінбеген соң ішкі зарын зиянды әрекеттерге бағыттайды.

Қазіргі таңда біз материалдық тұрғыдан ең қолайлы заманда өмір сүріп жатырмыз. Балалардың қарны тоқ, көйлегі көк. Қолында соңғы үлгідегі ұялы телефон. Бірақ, сырттай бәрі бүтін көрінгенімен, іштей іріп жатқан дүние көп. Бүгінгі қазақ қоғамында балалардың жан дүниесі бұрын-соңды болмаған дағдарыста.

Дүниежүзілік денсаулық сақтау ұйымының дерегіне сүйенсек, Қазақстанда жасөспірімдер арасындағы суицид пен оған әрекет жасау көрсеткіші ТМД көлемінде жоғары шекте. Ең қорқыныштысы – қатарластарынан қысым көру. Мысалы, буллинг пен кибербуллингке ұшырайтын мектеп оқушыларының үлесі 20 пайыздан асады. Бұл дегеніміз, әрбір бесінші бала мектепте немесе әлеуметтік желіде моральдық қысым көріп жүр деген сөз. Бұған қоса, заманауи трендке айналған «Жранга тәуелділік» (цифрлық аутизм) балалардың шынайы өмірмен байланысын үзіп тастады. Салдарынан жасөспірімдер арасындағы агрессия, үрей және депрессия деңгейі соңғы бірнеше жылда 35 пайызға өскен.

– Бұрын біздің қоғамда «Психология тек жүйкесі ауыратындар барады» деген жансақ түсінік болды. Тіпті, қазіргі өзінде ауылдық жерлерде немесе шағын қалаларда ата-аналар баласының мінезі өзгерсе, оны мамандарға апарудың орнына «еркелік, өтпелі кезең деп елесіз қалдырады. Немесе «ұят боладыға» салып, мәселені жасырады. Алайда, бүгінгі таңда балалар психологы сән емес, бала өмірін аман алып қалудың төте жолы. Бала өзінің ішкі қорқынышын, қысым көріп жүргенін ата-анасына айта алмауы мүмкін. Кәсіби психолог баланың сурет салу мәнерінен, мінез-құлқының кілт өзгеруінен-ақ дабыл белгілерін (суицидалды мінез-құлық, зорлық-зомбылық белгілері) бірден анықтайды. Мамандар қазіргі балалар эмоцияны тануды және оны дұрыс шығаруды білмейді, – деді психолог, PhD, академик Е.Бөкетов атындағы ҚарҰЗУ-дің қауымдастырылған профессоры Салтанат Смағұлтегі.

Психолог баланы агрессияны сыртқа агрессиясыз шығаруға, күйзеліске төтеп беруге үйретеді. Ата-ана мен бала арасындағы «алтын көпір». Көп жағдайда мәселе баланың өзінде емес, мәселе отбасындағы атмосферада. Психолог тек баламен емес, ата-анам де жұмыс істеп, үйдегі киікшінің алдын алу қажет екенін айтады мамандар. Одан бөлек, қоғамда тағы бір күрделі мәселенің бірі – маман тапшылығы.

– Бүгінде аудандық және ауылдық жерде психолог мамандарының саны жеткілікті деп айту қиын. Әсіресе, шалғай ауылдарда білікті психологтарға деген сұраныс жоғары болғанымен, маман тапшылығы әлі де байқалады. Кейбір білім беру ұйымдарында бір психолог жүздеген балаға қызмет көрсетеді. Бірнеше мекемеге қатар жауапты болады. Орта есеппен мектеп психологына жүздеген оқушыдан келеді. Мұндай жүктеме әр баламен жеке әрі сапалы жұмыс жүргізуге белгілі бір деңгейде кедергі келтіруі мүмкін. Психологиялық көмек тек құжат жүргізумен немесе бір реттік әңгімелесумен шектелмеуі тиіс. Әрбір балаға уақыт бөліп, оның эмоционалдық жағдайын бақылап, ата-аналармен және педагогтармен бірлескен жұмыс жүргізу қажет. Сапалы психологиялық қолдау көрсету үшін психологтардың санын ғана емес, олардың кәсіби дамуына жағдай жасап, жұмыс жүктемесін оңтайландыру да маңызды. Балалардың психологиялық қауіпсіздігі мен әлауқаты қоғамның назарында болғанда ғана бұл бағыттағы жұмыстар тиімді нәтиже береді, – деді Ж.Тәшенов атындағы жалпы білім беретін мектептің педагог-психолог Толқын Хажат.

Сонымен қатар, маман ауылдық жерлердегі психолог мамандарының жетіспеушілігін шешу үшін бірнеше бағытта жүйелі жұмыстар жүргізілуі қажет екенін баса айтты. Ең алдымен, жас мамандарды ауылдық жерлерге тарту үшін әлеуметтік қолдау шараларын күшейту қажеттігін жеткізді.

– Ауылдық мектептерде жұмыс істейтін психологтардың біліктілігін арттыруға ерекше көңіл бөлінуі керек. Олар үшін тұрақты оқыту курстарын, семинарлар мен тәжірибе алмасу алаңдарын ұйымдастыру тиімді болар еді. Қазіргі цифрлық мүмкіндіктерді пайдалана отырып, онлайн-консультациялар, қашықтан психологиялық қолдау көрсету жүйесін дамыту да өзекті. Бұл шалғай елдімекендердегі балалар мен ата-аналардың кәсіби көмекке қолжетімділігін арттырады. Ең бастысы, психолог қызметінің маңыздылығын қоғам деңгейінде түсініп, мамандарға қажетті жағдай жасау қажет, – деді Толқын Хажат.

Баланың жаны – нәзік шыны. Оны бір рет пытытатып алсақ, қайта құрау қиын. Баланы материалдық тұрғыдан қамтамасыз етіп қана қоймай, оның психикалық саулығына жауапкершілікпен қарау заман талабы. «Баланың тәрбиесіне өзім де жетемін» деген соқыр сеніммен бүгінгі заманның ақпараттық ағымы мен қысымын жеңу мүмкін емес. Егер, баланыңдыц болашағы жарқын, рухы мықты болсын десеңіз, оның жанында кәсіби психологтың болуын «ұят» көрмеңіз. Өйткені, уақытында айтылмаған сөз, дер кезінде көрсетілмеген көмек, ертең орны толмас өкінішке айналуы мүмкін.

Камила ЖЕКЕМБИНА,
ҚарҰЗУ-дың II курс студенті
Суреттерді түсірген
Жангелді ӘБДІҒАЛЫМ

ХАБАРЛАМА

«Алайғыр» БК» ЖШС Қарағанды облысындағы Самомбет кен орнының полиметалл кендеріне бағалау жұмыстарын жүргізу кезіндегі ықтимал әсерлер туралы есеп үшін ашық жиналыстар нысанында қоғамдық тыңдаулар өткізудің басталғаны туралы хабарлайды.

Әсер ететін аумақ: Қарағанды облысы, Қарқаралы ауданы, Жаңатоған ауылдық округі.

Әсер ету аумағының географиялық координаттары: 49°1'0.36"С, 74°50'56.50"Ш.

Қоғамдық тыңдаулар 2026 жылғы 22 шілдеде сағат 11:00-де, Қарағанды облысы, Қарқаралы ауданы, Жаңатоған ауылдық округі, Жаңатоған ауылы, Жаңатоған ауылының Мәдениет үйі мекенжайы бойынша өтеді.

Zoom платформасында тыңдауға қатысу үшін онлайн қосылуға сілтеме: <https://us06web.zoom.us/j/2349387375?pwd=CjQl7z9DzLiBoeM9onUNHFFbXGQsSO.1>

Конференция идентификация коды: 234 938 7375. Кіру коды: 1ed70s.

Тапсырыс берушінің деректері:

мелері: Қарағанды қ., Қазыбек би атындағы аудан, Әлиханов к-сі, 14 б ғимарат, 3 қабат, №30 кеңсе. БСН: 111040013165. Бас директор: Ордабаев К. А., телефон: 8702 999 1205, E-mail: tatyana.shvetsova@alaigyrtks

Әзірлеушінің деректемелері: «Еко-Logic» ЖК, Қазақстан Республикасы, 100008, Қарағанды қ., Жамбыл к-сі, 1, 21. Байланыс: тел: 8(701)244931

Қоғамдық тыңдау материалдарымен сайтта танысуға болады <https://hearings.ndbecology.gov.kz>, сондай-ақ ЖАО сайтында <https://www.gov.kz/memleket/entities/karaganda-tabigat/documents/?lang=ru>

Жобалық материалдар бойынша қосымша ақпаратты +7 701 2449310, e-mail: dr.hadron@mail.ru

Барлық ескертулер және / немесе ұсыныстар ҚО мен ТР ЖКТ ҰДБ және т.б. қоғамдық тыңдаулар өткізілетін күнге дейін 3 жұмыс күнінен кешіктірмей-тін мерзімде, сондай-ақ ЖАО мекенжайы бойынша қабылданады: expertiza.upr.krg@mail.ru, телефоны: 87212568166.

ОБЪЯВЛЕНИЕ

ТОО «СП «Алайғыр» сообщает о начале проведения общественных слушаний в форме открытых собраний для Отчет о возможных воздействиях при проведении оценочных работ на полиметаллические руды месторождения Самомбет в Карагинской области.

Территория, на которую оказывается воздействие: Карагинская область, Каркаралинский район, Жанатоганский сельский округ. Географические координаты территории воздействия: 49°1'0.36"С, 74°50'56.50"В.

Общественные слушания состоятся: 22 июля 2026 года в 11:00, по адресу: Карагинская область, Каркаралинский район, Жанатоганский сельский округ, с. Жанатоған, дом культуры с. Жанатоған.

Ссылка на онлайн подключение для участия в слушаниях на платформе Zoom:

<https://us06web.zoom.us/j/2349387375?pwd=CjQl7z9DzLiBoeM9onUNHFFbXGQsSO.1>

Идентификатор конференции: 234 938 7375. Код доступа: 1ed70s.

Реквизиты заказчика: г. Караганда, район имени Казыбек би, ул.Алиханова, строение 14 Б, 3 этаж, офис №30. БИН: 111040013165. Генеральный директор: Ордабаев К.А., телефон: 8702 999 1205, E-mail: tatyana.shvetsova@alaigyrtks.kz.

Реквизиты разработчика: ИП «Еко-Logic», Республика Казахстан, 100008, г. Караганда, ул. Жамбыла 1, 21. Контакты: тел: 8(701)2449310.

С материалами общественных слушаний можно ознакомиться на сайте <https://hearings.ndbecology.gov.kz>, а также на сайте МИО <https://www.gov.kz/memleket/entities/karaganda-tabigat/documents/?lang=ru>.

Дополнительную информацию по проектным материалам можно запросить по тел. +7 701 2449310, e-mail: dr.hadron@mail.ru

Все замечания и/или предложения принимаются в срок не позднее 3 рабочих дней до даты проведения общественных слушаний на НБД СОС и ПР, а также по адресу МИО: expertiza.upr.krg@mail.ru, телефон: 87212568166.

Қарағанды облысы бойынша Ішкі мемлекеттік аудит департаментінде мемлекеттік қызметшілерінің Ар-намыс кодексінің, «Мемлекеттік қызмет» және «Жемқорлыққа қарсы күрес туралы» Заңдарының нормаларын департамент қызметкерлерінің бұзу фактілерін хабарлау үшін 8:30-18:00-ге дейін жұмыс тәртібімен 56-31-35, 56-25-82 сенім телефоны қызмет етеді. Жеке және заңды тұлғалардың өтініштеріне арналған электрондық мекенжайы fink.kar@minfin.gov.kz